

Kotti & Co

– Å ta protesten til gaten

Sara Kohne

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, UiB
Sara.Kohne@uib.no

Keywords:

- *Public space*
- *protest*
- *gentrification*
- *Kreuzberg Berlin*

Abstract

The potentials of urban public space are often seen as an arena for the representation and articulation of the needs of people with different social and ethnic background, as well as a space for encounter and communication between them. The aim of this paper is to suggest an answer to the question how these potentials are turned to account in the context of fighting for the right to stay. I will approach the question by exploring the activities in public space that were carried out by the initiative Kotti & Co in Berlin Kreuzberg. Being motivated by the need to fight against unaffordable housing and displacement in their neighbourhood, Kotti & Co started in May 2012. The locals managed to occupy part of a public square and to turn it into a permanent protest camp. From here, the activists actualize their protest, declare demands, and withstand political strategies that try to assimilate them or tire them out. I argue that the initiative has created an important meeting place for people with different social, political and ethnic backgrounds, as well as a forum for a new and solidary form of public togetherness. These activities have strengthened Kotti & Co's protest against gentrification of this urban quarter.

Det offentlige byrom er av ubestemt karakter. Dets kvalitet ligger i at det er et felles rom som alle har adgang til og ingen har enerett på. Historisk sett har det urbane offentlige rom blitt benyttet på ulikt vis av byens forskjellige aktører. Det har stadig blitt tillagt nye betydninger og har som et sivilisatorisk prosjekt ofte spilt en viktig rolle som en arena for sosialt samvær og utveksling av ideer og meninger (Butenschøn 2003). Men etter at den moderne byplanleggingen mot slutten av 1900-tallet har skapt forutsetninger for en større grad av privatisering, har flere byforskere begynt

å bekymre seg over hvordan offentlige byrom utformes og styres. Blant andre sosiologen Richard Sennett (1977) og statsviteren Marshall Berman (1986) advarer mot en slik tiltakende utvikling gjennom å ta til orde for det offentlige rommets samlende og frigjørende kvaliteter.

I senere tid viser fenomen som Streetart, Urban Gardening og Occupy-bevegelsen at det i flere byer har oppstått nye måter å ta det offentlige rommet i bruk på. Mennesker tilegner og benytter seg av det offentlige rommets muligheter på ulikt vis og med ulike formål, noe som kan sies å

komme til uttrykk i en ny bevissthet omkring byens muligheter. Folks forhold til og bruk av det urbane offentlige rommet har endret seg. 'Vanlige' og til dels upolitiske mennesker finner oftere sammen gjennom å anvende seg av felles tilgjengelige nærområder som arena også for aktivisme og protest. Denne type aktivitet vil jeg med sosialantropologen Sarah Pink (2012:5) forstå som en form for handling hvor dagligdagse omgivelser forvandles til steder for *samhandling*. På denne måten blir offentlige steder som gater, plasser og parker til det geografen Nicholas R. Fyfe (1998:1) omtaler som: «[...] the terrain of social encounters and political protest, sites of domination and resistance, places of pleasure and anxiety.» Offentlig tilgjengelige steder blir med andre ord gjort om til arenaer for allmennheten ved at de *tilegnes* og *brukes* på ulike måter (Mitchell 2003: 142).

I denne teksten vil jeg se nærmere på hvordan folk anvender det offentlige rommets potensial for å gi uttrykk for protest. I mange vestlige storbyer har det i løpet av de siste årene oppstått et mangfold av aksjoner og protestbevegelser som på ulike måter er rettet inn mot mer sosiale og tilgjengelige byer.¹ På dagsorden står de siste tjue til tretti års sosiokulturelle og økonomiske endringer. Ifølge antropologen Edward Robbins (2005) viser de til en overgang fra en 'moderne' til en 'postmoderne' form for urbanitet, som omfatter fremveksten av den globale byen og medfører estetiske endringer av det urbane landskap, sosial spredning og fragmentering samt økt påvirkning av innvandring.

I det følgende vil jeg fokusere på en leieboerprotest i Berlin Kreuzberg som retter seg mot det som blir omtalt som en gentrifisering² – en prosess som ifølge geografene Loretta Lees, Tom Slater og Elwin Wyly (2010:xv) rent deskriptivt kan

bestemmes som «the transformation of a working-class or vacant area of the central city into middle-class residential or commercial use.» Med henblikk på de aktiviteter som utspiller seg i spesifikk tilknytning til det urbane offentlige rom, ønsker jeg å vise hvordan et slikt rom har kommet til å få en ny og avgjørende betydning i noen menneskers hverdag.³ Men først en liten beskrivelse av det området hvor protesten utspiller seg.

Et kort blikk på området Kottbusser Tor

Menschen –
Steinwüste -
Kinderlachen aus Blumenfenstern
Der Morgen bricht an
Am Kottbusser Tor
Vielfalt der Stimmen und Farben
Zeugen der Zukunft⁴
Rita

Følger man en av hovedgatene i bydelen Kreuzberg, Skalitzerstraße, fra retning øst til vest, vil man etter hvert få øye på konturene av en høyblokkrekke som ble bygget i en iøynefallende futuristisk 70-tallsstil. Husene omkranser området Kottbusser Tor, som de fleste av byens innbyggere kort kaller for 'Kotti'. Denne runde plassen grenser til en svært trafikkert rundkjøring og deles i to av T-banens høye trasé. Plassens nordlige del er preget av en viss travelhet. Mens noen mennesker passerer eller sykler forbi de mange småforretningene som ligger tett inntil fortauet, står andre samlet og i små grupper foran butikkene og holder øye med hva som foregår rundt dem på stedet. Kikker man nærmere på husene vil man se at de er dekket med graffiti og plakater som blant annet viser til *slogans* som «Punk's not dead» eller «No more yuppies».

Kottbusser Tor anses av befolkningen som sentrum til det såkalte Kreuzberg SO36⁵ og er et område som på slutten av 60-tallet ble omtalt som et av byens fattigkvarterer. På denne tiden fantes det planer om å rive betydelige deler av plassen og bygge nytt. Samtidig som planene var i ferd med å settes ut i livet, ble en stor gruppe tyrkiske gjestearbeidere plassert i området. Formålet fra byplanleggerne side var å la arbeiderne få bo rimelig her inntil husene skulle rives. Man antok med stor sikkerhet at de før nedrivningen skulle vende tilbake til sitt hjemland. I stedet ble de boende, hentet familiene sine fra hjemlandet og begynte å slå røtter her, noe som har satt sitt preg på bydelen. Her kunne de være blant sine egne og det var mange som klarte seg i hverdagen uten å måtte tilegne seg det tyske språket. Av den tyrkiske befolkningen ble plassen av den grunn etter hvert også sett på som en egen 'landsby' i byen.

Ifølge sosiologen Martin Düspohl (2012:124f) som har forsket på området, skjedde endringene som fulgte med riving og nybygging på Kottbusser Tor på midten av 1970-tallet mot beboernes vilje. De fleste opplevde forandringene negativt. Usikkerheten knyttet til byområdets utvikling var stor, og mange, spesielt tyske næringsdrivende og leietakere som hadde råd til det, valgte å flytte fra bydelen til mer attraktive områder i utkanten av byen. Men ikke alle flyttet. Noen begynte å sette seg til motverge mot gjennomføringen av de bestemmelser som var blitt fattet. Man benyttet anledningen til å danne en av Kreuzbergs første leieboerprotestbevegelser og så seg selv som en motmakt mot en byplanlegging styrt ovenfra.

Slike protester og aktivisme har gjort seg gjeldende i dette området også i tiden som fulgte. Strøket rundt Kottbusser Tor har i etterkant vært kjent for iverksettelsen av omdiskuterte saneringsplaner og folkelig

protest. Slik har området i løpet av 1980-tallet blitt beryktet for den husokkupasjonsbevegelsen som vokste frem som en reaksjon på det store antallet forsømte leiligheter som etter hvert sto tomme. 'Kotti' har vært åsted for til dels voldsomme politiske og ideologiske motiverte sammenstøt, noe som i særlig grad har kommet til uttrykk i de for Kreuzberg SO36 typiske 1. mai-demonstrasjoner.

Også i senere tid har Kreuzberg og området rundt Kottbusser Tor vært preget av tiltakende endring. Det skjer en såkalt symbolsk gentrifisering ved at områdets status oppvurderes, men ikke nødvendigvis dets bokvalitet (Morawski 2014:29). Kotti har med sitt rikholdige uteliv og sin 'ekso-tiske' sjarm kommet til å fremstå som et tiltalende sted for utenlandske turister så vel som for den øvre tyske middelklasse. Denne utviklingen kan blant annet forklares på bakgrunn av endrede forestillinger omkring bo- og livsstilsidealene, der det å bo i sentrum er blitt attraktivt igjen. Mange ønsker å flytte hit og den store etterspør-selen etter boliger gjør at leieprisene⁶ stiger. Dagens situasjon gjør at man igjen kan være vitne til protest ved Kottbusser Tor. Tar man turen til plassens sørlige del, vil man fort støte på protestinitiativet Kotti & Co som holder til i et lite trehus dekorert med vimpler og plakater som skal gjøre folk oppmerksom på den urettferdige boligpolitikken i området.

I fjor sommer besøkte jeg dette huset. Jeg ble invitert til te og kom i samtale med en av aktivistene som fortalte om protesten og dens bakgrunn.

Kotti & Co tar til gaten

Bevegelsen kan føres tilbake til 2011, da leieboere i en sosialblokk ved Kottbusser Tor begynte å sette seg opp mot stadig økende leiepriser. De to private selskapene

GSW og Hermes som eier blokken, har i løpet av de siste 30 årene fått statlig tilskudd for å kunne tilby rimelig boareal. Men fordi byen ikke lenger gir subsidier, begynte huseiere å øke husleien. Beboerne, som stort sett hadde sitt underhold i stønadsordningen Hartz IV⁷, så seg ikke lenger i stand til å betale husleie. Noen stod i fare for å betale opp til over 50 prosent av sin inntekt i husleie og var redde for å bli fortrent fra området. Engasjerte naboer – av dem overveiende tyrkiske kvinner, ringte på hverandres dører og tok til å snakke om hvordan situasjonen kunne bedres. Disse gikk i gang med å anvende ulike strategier for å fremme sin protest og begynte slik jevnlig å avholde møter på et utested i nærheten. Flere naboer som befant seg i samme situasjon sluttet seg til og etter hvert ble et nabokapsinitiativ med navnet Kotti & Co dannet.

For å komme i kontakt med en større offentlighet begynte gruppen først og fremst å bruke internett som et redskap for kommunikasjon. Ved å åpne opp for nye romlige mønster som går utover det konkrete rommets grenser skaper det virtuelle rommet nye muligheter for sivil deltakelse. Spesielt siden etableringen og bruken av sosiale medier (eller såkalt Web 2.0) har virtuelle rom som for eksempel twitter eller facebook blitt til parallelle offentligheter som har bidratt til en rask og kraftfull mobilisering av folk. Ulike type bevegelser blir satt i stand til å organisere seg og kunne utveksle synspunkter i langt større grad enn tidligere. Hos Kotti & Co har man blant annet startet en egen hjemmeside og en facebookgruppe for protesten.⁸ Ved hjelp av disse kunne aktivistene presentere seg og sitt anliggende og på kort tid var det mulig for dem å nå ut til flere mennesker og få dem med på sin protest.

Til tross for at mange av dagens protestbevegelser ikke lenger kan tenkes

uten en form for digital massemonstring, kan det fortsatt være viktig å ta det konkrete fysiske rommet i besittelse. Geografen Don Mitchell (2003:147) som har forsket på protestaksjoner rettet mot samlingen av WTO i Seattle og G8 toppmøtet i Genova påpeker at: «[a]ll the web communications in the world would not have nearly shut down the Seattle meeting of the World Trade Organization or destroyed the Genoa talks. But people in the streets did.» Jeg vil hevde at dette på liknende vis også gjelder for Kotti & Co.

Ett år etter at initiativet ble til, ble gaten for første gang til et samlingssted for et protesttog for en bedre boligpolitikk i området. Aktivistene fra Kotti & Co så et behov for å føre protesten over i konkret form ved å ta i bruk nærområdet omkring Kottbusser Tor som et sted hvor de kunne komme sammen for å bli hørt og sett. Her ble det kontinuerlig arrangert såkalte 'Lärmdemos' – demonstrasjonstog der man bankende på kasseroller og panner gikk opp og ned gatene. På dette vis skaffet aktivistene seg raskt oppmerksomhet og støtte fra enda flere folk i bydelen.

Det offentlige har lenge vært assosiert med antikke plassers *konkrete* rom (Agora). Plasser og gater har blitt tatt i bruk for å gi uttrykk for ulike sosiale og politiske livssyn og krav, nettopp fordi deres konkrete eksistens gir mulighet for å samles, diskutere og finne styrke i et konkret og følbart *vi*. Artikulert politisk blir gater ifølge kulturgeografen Michael Keith (1997:291–292) til steder «der det skjer». Han hevder videre at man her kan finne: «[...] en generisk narrativ form som ikke så mye handler om å gjøre gata synlig som om å gjøre barrikadene synlige, [...] i en romlig legemlig form.»

Ved å ta til gaten gjorde denne nabogruppen målbevisst bruk av det offentlige rom for å vinne gehør i en større kontekst,

der nettopp demonstrantenes fysiske nærvær ved bruken av bråk og støy kan sies å ha fungert som en form for kommunikasjon. For Kotti & Co spiller det urbane offentlige rommet fortsatt en viktig rolle med tanke på å kunne opprettholde og synliggjøre engasjement i et demokratisk samfunn. Gaten anses som en arena for å vise motstand mot rådende økonomiske og samfunnsmessige maktforhold.

Initiativets 'synlighet' ble i tillegg styrket av kunstnergruppen Interbrigadas⁹ fra Latinamerika som viste solidaritet med de protesterende ved å sette opp et stort fargerikt maleri på en av boligblokkenes vegger. På bildet gjengis en av Kotti & Cos demonstrasjonsaksjoner ved Kottbusser Tor. Her fremstilles det mennesker av ulik herkomst, alder og kjønn med bannere som blant annet fremmer krav om å kunne bli boende i området og oppfordrer til motstand mot den boligpolitikken som føres.

Ved at protestbevegelsens sammensatte karakter og dens politiske krav vises i form av et veggmaleri på gateplan, tas det offentlige rom i bruk som et ytterligere medium for motstand. Veggmaleriet med dets stør-

relse og farge står i kontrast til omgivelsene og fungerer som et blikkfang. Som sådan er det en manifestasjon av Kotti & Cos forankring og tilstedeværelse i området.

Men et veggmaleri og øredøvende demonstrasjonstog alene var ikke nok for å rette oppmerksomheten mot den rådende bypolitikk. Av denne grunn valgte de i tillegg å prøve en annen strategi.

Fra gaten til plassen

I sammenheng med en gatefest i slutten av mai 2012 begynte bevegelsen å okkupere deler av plassens sydlige side. Med noen billige treplater og en parasoll lagde de en konstruksjon som fikk navnet 'Gecekondu', som på tyrkisk betyr «huset som ble bygget over natten». Ordet brukes om hus i større tyrkiske byer som uten tillatelse blir oppført over natten, i mangel av økonomisk overkommelig boligareal (Kotti & Co 2014: 348). I sin problematisering av det offentlige byroms privatisering understreker statsviteren Margaret Kohn (2004: 70) at denne typen byrom er en viktig arena. For henne står det tilbake som det eneste praktisk tilgjengelige sted for utøvelsen av politiske yringer som ikke krever noen andre ressurser enn tid og utholdenhet. På Kottbusser Tor ble aktivistene etter okkupasjonen værende på plassen døgnet rundt. Spesielt de tyrkiske damene som var drivkraften bak hele bevegelsen syntes at det var viktig å invitere folk inn i Gecekonduen til te og samtale. Av denne grunn hadde de ikke behov for noe annet enn vann og strøm, levert gratis fra kaféen ved siden av. Kotti & Co's fysiske tilstedeværelse er inntil videre blitt tolerert fra bydelens side, og Gecekonduen har i den senere tid blitt bygget om til en mer varig konstruksjon. Som Peter, en tidligere husokkupant og en av protestens initiativtakere forteller at «i mellomtiden er dette blitt til et ordentlig hus, rent teoretisk kunne man uten

*Fig. 1 Frontsiden til Interbrigadas' veggmaleri.
Foto: S. Kohne*

videre bo her. Det trengs bare fast vanntilslutning og en egen strømtilknytning».¹⁰ Bygget synliggjør og konkretiserer Kotti & Co sin protest. Herfra gir aktivistene uttrykk for sine to krav. På lang sikt ønsker de å få senket og innført en grense for leiekostnader. I tillegg tas det sikte på å få gjennomført en konferanse der byens politikere stiller til en diskusjon om byens boligpolitikk. Bygget vil bli stående inntil disse kravene er blitt innfridd.

Protesten er blitt gjenstand for mye omtale i ulike medier.¹¹ Folk både fra naboskapet og blant bydelspolitikere, samt engasjerte folk fra andre steder i byen, har begynt å støtte Kotti & Co i deres kamp for å kunne bli boende i området og for en mer rettferdig boligsituasjon i byen generelt. Folk med ulik etnisk og sosial bakgrunn har funnet sammen og per dags dato har de klart å opprettholde aktivitetene ved Gecekondu'en. Ved å benytte seg av den mulighet som ligger i å ta et offentlig sted i bruk både på en symbolsk og konkret måte, fungerer initiativet som en demonstrasjon av motmakt (Morawski 2014:40).

Å fremme sin rett til byen

Men hva er det protesten egentlig handler om? Plakatene og klistremerkene som dekorerer Gecekondu'en til Kotti & Co viser slagord som «Husleien er for høy!», «Vi blir i bykjernen!» eller «Vi er Kreuzberg!»¹² Ifølge Kotti & Cos egen uttalelse er protesten primært grunnet i en kamp om rettigheter (Kotti & Co 2014:348). Ved i hovedsak å være representert av en gruppe mennesker med minoritets- og migrantbakgrunn, kommer kravene til dem som ellers ikke blir hørt i bypolitikens og i byplanvedtak til uttrykk.

Ut i fra frykten for å bli fortrent fra et område som man selv har vært med på gi

Fig. 2 Gecekondu'en. Foto: S. Kohne

sitt preg, handler deres protest om å kreve retten til å kunne bli boende på et sted som man har en tilknytning til. Dette er folk som på grunn av sin minoritetsbakgrunn og/eller sin lave sosiale status ikke har mulighet til å kunne velge sitt bosted. De blir ofte stilt overfor de bestemmelser som fattes og sitter igjen med en følelse av avmakt. Slik forteller informanten Peter at noen av naboene som støtter Kotti & Co føler seg urimelig behandlet, idet han peker på en eldre tyrkisk kvinne:

[...] den damen der borte kom hit som førstegenerasjons gjestearbeider. Hun mener at det først og fremst var dem som har endret og preget dette området her og at de nå føler seg ført bak lyset, spesielt når man tenker på dette med fortrengingen. (Intervju Kotti & Co 2014)¹³

Slike misforhold blir også påpekt av antropologen David Harvey (2012:107), når han i forbindelse med den tyrkiske befolkningen som er bosatt i Berlin skriver: «The Turkish population, many of whom are now Berlin-born, have suffered many

indignities, and have largely been forced out from the city center. Their contribution to Berlin as a city is ignored.»

Jeg vil si at Kotti & Co kjemper for det den franske sosiologen Henri Lefebvre (1996) har valgt å kalle 'retten til byen'. For Lefebvre burde *alle* byens innbyggere ha en rett til å ta del i og å tilegne seg byen. Han knytter denne retten til mer overordnede rettigheter som eksempelvis retten til frihet, retten til et tilholdssted og retten til å kunne leve i en by og ta den i bruk.

Den meksikanske arkitekten Enrique Ortiz Flores (1996:18) er inne på liknende tanker når han løfter frem retten til medbestemmelse og medborgerskap i byen: «[I]n a world of all, all should have the opportunity to express themselves, to be heard and to actively and responsibly participate in the decisions that affect them». Han understreker at bestemmelser som blir gjort bør ta hensyn til byens befolkning i et perspektiv som går 'nedenfra' og opp heller enn omvendt. Flores kaller denne prosessen for en 'humanisering' av byen; de som er med på å utgjøre byen, bør kunne oppdage den, leve den ut og endre den. Å humanisere byen innebærer at den demokratiseres i ordets videste forstand. Det vil si at man går inn for å sikre hver og én tilgang til de goder og tjenester som bysamfunnet frembringer, samt at man tar høyde for å inkludere de lavt bemidlede.

Aktivistene fra Kotti & Co fremmer aktivt sin stemme som en gruppe bestående av mennesker med både minoritets- og majoritetsbakgrunn. Man ønsker å understreke alles rett til byen og dette gjøres blant annet ved å fremheve at protesten inkluderer både «tyskere og tyrkiske familier»,¹⁴ eller ved at kravene fremstilles skriftlig på flere språk.

Jeg vil holde fast ved at det som kalles «retten til byen» på mange måter kan betraktes som rett til å være til stede i

Fig. 3 Klistremerke som viser slagord på flere språk. Foto: S. Kohne

byrommet. Eller som Marshall Berman (1986:477) på en mer allminnelig måte formulerer det: «Implicit in our basic democratic rights [...] is the right to public space.» Som nevnt krever Kotti & Co denne retten ved å innta det offentlige byrom på fysisk vis, for slik å benytte seg av de muligheter dette rommet åpner opp for med hensyn til å kunne iscenesette motmakt og fremme kritikk. Med dette åpnes det opp for en større diskusjon om makt og deltakelse i det urbane rom.

Men i tillegg til det offentlige rommets potensial for fri ytring og debatt er det også andre egenskaper ved byrommet som kan fremme sosiale relasjoner mellom mennesker. Jeg vil i neste avsnitt vise hvordan initiativet drar nytte av det offentlige rommets samlende potensial.

En solidarisk form for samvær

Det offentlige byrom deler vi med fremmede, med mennesker som ikke er våre slektninger, venner eller kollegaer. Det er her det foregår upersonlige og uforpliktende sammenkomster, som forutsetter

særegne former for sosial atferd. I sin bok *The Public Realm. Exploring the City's Quintessential Social Territory* (1998) tar sosiologen Lyn H. Lofland opp hvordan møter på slike offentlige steder foregår. Hun argumenterer for at sosial kontakt blant ukjente kan skaffe en 'setting' for toleranse ved å åpne opp for andres perspektiver. Lofland (1998:244) forstår begrepet 'toleranse' i denne sammenheng som «a permissive or liberal attitude toward beliefs or practices differing from or conflicting with one's own.» Sagt med andre ord kan det offentlige rom ha en siviliserende eller dannende effekt. Jeg vil hevde at Kotti & Co har klart å skape en slik setting nettopp ved å opprette et fysisk avgrenset, men tross alt offentlig tilgjengelig sted for sin protest. «Our Gecekondu is an open space», står det på et skilt ved inngangen til protestleiren, noe som viser at Kotti & Co med dette definerer stedet som en allmenning, tilgjengelig for alle. Atmosfæren her oppleves som åpen og inkluderende. Om det er folk som ønsker å støtte protesten, slå av en prat, eller bare ønsker å sette seg ned for en stund, så synes alle å være velkomne enten det er i eller utenfor Gecekondu'en. Her har folk med ulik sosial og kulturell bakgrunn over tid funnet sammen. Eldre mennesker treffer på unge, radikale kan møte konservative og tyrkiske husmødre kan komme i kontakt med tyske studenter og akademikere. Stedet er blitt til et rom der kontraster får muligheten til å møtes, samtidig som også ulike former for privat og offentlig liv er flettet inn i hverandre på nye virkningsfulle måter. Hermed oppstår vennskap, samtidig som det gjennom møter og samtaler genereres enighet og støtte blant folk som i utgangspunktet har lite til felles.

Nettopp denne muligheten for utveksling og samhold inngår i Kotti & Co's selvforståelse og kan sågar sies å utgjøre det

særegne ved det rom man har skapt (Kotti & Co 2014:349). Peter, min informant fra initiativet, understreker dette:

Her i Gecekonduen er vi et eksempel på det man kan kalle for morgendagens solidariske by. Vi er bare interessert i det som kan binde oss sammen og slett ikke i det som skiller oss fra hverandre. Hos oss blir det umulige mulig og dette er kjempebra, det er det som utgjør det hele her, denne store forskjelligheten. (Kotti & Co 2014)¹⁵

Gjennom kontinuerlige møter og diskusjoner har folk ved Kotti & Co fått erfare at de klarer å omgås hverandre og lærer å dra nytte av hverandres forskjellighet. Dette illustreres mer presist når Peter forteller om diskusjonene som er blitt til under okkupasjonen:

I begynnelsen holdt vi for eksempel ofte nattevakt og dette var ofte spennende. Da har vi hatt samtaler, også om de tingene som skiller oss fra hverandre, og dette var iblant ubehagelig. Da kom mange ulike livssyn sammen og så ble de diskutert. Og så er det greit, fordi man får tillit til hverandre når man sitter sammen. (Kotti & Co 2014)¹⁶

Følger man tanken til Richard Sennett (1977:255) er nettopp det at «men can act together, without the compulsion to be the same» et av hovedaspektene ved byens offentlige rom. Dette at mennesker med ulik bakgrunn kan omgås på en konstruktiv måte, til tross for sin forskjellighet, mener han kan bidra til en forbedring av deres emosjonelle, intellektuelle og ikke minst politiske modenhet. På lignende vis som Sennett beskriver også Lofland (1998:243) det offentlige byrom som grobunn for kosmopolitiske holdninger. Men hun

tilføyer at denne prosessen ikke finner sted av seg selv. For at det kan oppstå en form for toleranse blant en heterogen gruppe av mennesker, må det legges til rette for at man kan komme til en forståelse av at forskjellene mellom de enkelte kan være en ressurs, heller enn en begrensning.

Slik kan man se at debattene og støtten blant aktivister og sympatisører har tilført kampen for en mer rettferdig boligpolitikk noe positivt. I november 2012 maktet man å innfri et av kravene som ble satt. Ved å få muligheten til å arrangere en konferanse i byens parlament fikk aktivistene anledning til å presentere sin sak og diskutere konkrete løsningsforslag med byens politikere. Peter forteller:

[...] et av kravene har vi klart å få innfridd, nemlig konferansen. Den arrangerte vi med god støtte fra alle partiene i parlamentet og vi var også selv der. Det var en veldig bra ting, fordi de måtte posisjonere seg. Vanligvis tar man ikke stilling til slike saker, men denne gangen måtte de posisjonere seg. (Kotti & Co 2014)¹⁷

Kotti & Co har laget en sammenfattende brosjyre om konferansen (se Hamann og Kaltenborn 2014) og de anser diskusjonen i etterkant som en suksess, ved at man har klart å heve debatten om den sosiale boligpolitikken opp på et nytt nivå (Kotti & Co 2014:352).

Avslutning

Med utgangspunkt i et behov for å ta til motverge mot en truende fortrenning fra et område man føler tilhørighet til, innså folk i Berlin Kreuzberg nødvendigheten av å ta til gaten for å protestere. De markerte og formidlet sin protest i det offentlige urbane rom i form av demonstrasjonstog,

et veggmaleri, samt ved en fredelig okkupasjon av en felles plass i byen. Gjennom en midlertidig tilegnelse av en allmenning har de klart å skape et alternativt samlingssted som er tilgjengelig for alle som vil delta i en større offentlig debatt. Slik har de tilrettelagt og åpnet opp for en konstruktiv omgang blant folk som i utgangspunktet var fremmede for hverandre og hadde lite til felles. Ved å samles om en felles sak, har aktivistene evnet å dra nytte av et offentlig tilgjengelig rom på en måte som har gitt mulighet for å dele erfaringer og å lære av hverandre.

Motivert av et ønske om en mer rettferdig tilgang til byen har Kotti & Co, i likhet med folk i andre vestlige storbyer, klart å gjøre sin stemme og sine krav hørt gjennom sine aksjoner. Det som jeg med Lefebvre har omtalt som en rett til byen innebærer med David Harvey (2012:4) nettopp: «[...] a right to change and reinvent the city [...] after our hearts' desire [...] a collective rather than an individual right, since reinventing the city inevitably depends upon the exercise of a collective power over the processes of urbanization.» Kotti & Co har på denne måten skapt en kollektiv bevegelse ut fra et potensial som kan sies å foreligge i byrommet. Ut fra en bevisstgjøring av grunnleggende demokratiske rettigheter, som retten til å samles og å ytre seg fritt, kan Kotti & Co i kraft av sin protest sies å ha tatt dette rommet i besittelse. Med dette har de også hevdet sin rett til byen.

Noter

1. Som to aktuelle eksempler kan det i denne sammenheng nevnes okkupasjonen av Taksim-plassen i Istanbul sommeren 2013, som var en reaksjon på den tyrkiske regjeringens planer om å bygge et kjøpesenter på en liten park i byens sentrum, eller oppkomsten av protestaksjoner i Madrid 2013 som rettet seg mot utkastelser av folk som på grunnen av finanskrisen i 2007 ikke lenger var i stand til å betale husleien.
2. Termen ble først brukt av sosiologen Ruth Glass

- (1964) og viser til middelklassens («the gentry» eller lavadelen) oppgradering av arbeiderklasse-områder i datidens London.
3. Teksten bygger på samtaler og observasjoner i forbindelse med arbeidet på min doktorgradsavhandling, som fokuserer på områdene Kreuzberg SO36 i Berlin og Grønland-Tøyen i Oslo i et komparativt perspektiv og som ser på hvordan stedene og endringene oppleves av beboerne.
  4. «Mennesker – steinørken – barnelatter utenfor blomstervinduer. Morgenen bryter frem. Ved Kottbusser Tor. Mangfold av stemmer og farger. Fremtidens vitner.» (Düspohl m.fl. 2003:106), [min oversettelse].
  5. SO36 er tidligere betegnelsen for postdistriktet Südost 36 (sørøst 36). Navnet brukes i dag hovedsakelig for å betegne øst- og vestgrensen i bydelen (Düspohl 2005).
  6. I Berlin lever 85 prosent av byens befolkning i et leiekontraktforhold. Se Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt «Mieterfiabel»: <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/wohnen/mieterfiabel/>.
  7. Økonomisk støtte som gis til arbeidsledige og vanskeligstilte i Tyskland.
  8. Se [www.facebook.com: Kotti Undco](http://www.facebook.com:KottiUndco) og <http://kottiundco.net>.
  9. Se: http://www.interbrigadas.org/de/projects_in_germany_insurrection_of_colors.htm.
  10. Intervju Kotti & Co 2014. « [...] in der Zwischenzeit ist es ja ein richtiges Haus geworden, indem man rein theoretisch drin leben kann. Man braucht jetzt nur noch einen festen Wasseranschluss und eine eigene Elektroleitung.» [Min oversettelse].
  11. Se for eksempel «Protest aus der Hütte», *Der Tagesspiegel*, 29.05.12 og «Protestcamp am Kotti: Ein schönes Leben», *TAZ*, 29.05.12 og «Mieter protestieren gegen Verdrängung», *Neues Deutschland*, 30.05.12 og «Kreuzberg: Occupy: Kottbusser Tor», *Zitty Berlin*, 27.06.12.
  12. «Die Miete ist zu hoch», «Wir bleiben Innenstadt!» eller «Wir sind Kreuzberg.» [Min oversettelse].
  13. «Die Dame dort ist eine aus der ersten Generation die hierher gekommen ist. Sie hat den Eindruck, dass es hauptsächlich sie waren, die das Gebiet hier verändert haben und dass sie jetzt angeschmiert werden, besonders das mit der Vertreibung.» [Min oversettelse].
  14. Se for eksempel Kotti & Co's egen uttalelse (2014: 250 f.), <https://gentrificationblog.wordpress.com/2012/05/27/berlin-protestcamp-gegen-zu-hohe-mieten-in-kreuzberg-eller-viel-spa%C3%9F-im-winter/>, *Junge Welt*, 18.09.13.
  15. «Wir sind eigentlich ein Beispiel für die solidarische Stadt von morgen, hier unser Gecekondu. Uns interessiert nur das was verbindet und überhaupt gar nicht das was uns trennt. Bei uns gehen nur Sachen die gar nicht gehen und das ist super und genau das macht das hier aus, diese große Unterschiedlichkeit.» [Min oversettelse].
  16. «Wir haben dann zum Anfang zum Beispiel oft Nachtschichten gemacht und da war es dann spannend. Da haben wir uns hier unterhalten, auch über die trennenden Dinge und das war manchmal unangenehm. Da kamen dann oft die ganzen unterschiedlichen Vorstellungen zum Vorschein und dann wurden die diskutiert. Und dann ist es gut, dann bekommt man Vertrauen, weil man ja zusammensitzt.» [Min oversettelse].
  17. «(...) eine von den Forderungen konnten wir uns selber erfüllen, nämlich die mit der Konferenz. Das haben wir mit ideeller Unterstützung aller Parteien im Abgeordneten Haus gemacht und wir sind dann auch direkt da gewesen. Das war eine sehr gute Sache, weil die sich dann positionieren mussten. Normalerweise wird so etwas ja immer ausgesessen, aber diesmal mussten sie sich positionieren.» [Min oversettelse].

Litteratur

- Berman, Marshall 1986. Take it to the Streets. Conflict and Community in Public Space. *Dissent Magazine*, vol. Fall, s. 476–485.
- Butenschøn, Peter 2003. Felles og private rom i et sivilisert samfunn. I Peter Butenschøn og Maren Hersleth Holsen (red.) 2003. *Til stede. Byens rom*. Oslo, Norsk form i samarbeid med Pax, s. 8–27.
- Düspohl, Martin 2012. *Kleine Kreuzberggeschichte*. Berlin, Berlin Story Verlag.
- Düspohl, Martin 2005. 300 Jahre Migrationsgeschichte Kreuzberg-Friedrichshain. [Online]Heimatkunde Migrationspolitisches Portal der Heinrich Böll Stiftung. URL: http://www.migrationboell.de/web/integration/47_300.asp [Nedlastet: 29.07.15.].
- Düspohl, Martin, Elli Findling, Hugo Hoffmann & Elisabeth Voß (red.) 2003. *Geschichte wird gemacht. Berlin am Kottbusser Tor / Wortfunken*. Berlin, Verein zur Erforschung und Darstellung der Geschichte Kreuzbergs e.V.
- Fyfe, Nicholas R. 1998. *Images of the Street*. London/New York, Routledge.

- Hamann, Ulrike & Sandy Kaltenborn (red.) 2014. *Nichts läuft hier richtig. Informationen zum sozialen Wohnungsbau in Berlin*. Berlin, Selbstuniversität e.V..
- Harvey, David 2012. *Rebel Cities. From the Right to the City to the Urban Revolution*. London/New York, Verso.
- Keith, Michael 1997. Rop fra gata. Identitet og autentisitetens rom. I Jonny Aspen og John Pløger (red.) 1997. *På sporet av byen. Lesninger av senmoderne byliv*. Oslo, Spartacus Forlag A/S, s. 281–306.
- Kohn, Margaret 2004. *Brave New Neighbourhoods. The Privatization of Public Place*. London/New York, Routledge.
- Kotti & Co 2014. Kotti & Co und das Recht auf Stadt. I Andrej Holm (red.) 2014. *Reclaim Berlin. Soziale Kämpfe in der neoliberalen Stadt*. Berlin/Hamburg, Assoziation A, s. 343–355.
- Lees, Loretta, Tom Slater & Elvin Wylie (red.) 2010. *The Gentrification Reader*. London/New York, Routledge.
- Lefebvre, Henri 1996. *Writings on Cities*. Oxford, Blackwell Publishers.
- Lofland, Lyn H. 1998. *The Public Realm. Exploring the City's Quintessential Social Territory*. New York, Aldine De Gruyter.
- Mitchell, Don 2003. *The Right to the City. Social Justice and the Fight for Public Space*. New York/London, The Guilford Press.
- Morawski, Tobias 2014. *Reclaim your city. Urbane Protestbewegungen am Beispiel Berlins*. Berlin/Hamburg, Assoziation A.
- Pink, Sarah 2012. *Situating Everyday Life: Practices and Places*. London, Sage Publications.
- Robbins, Edward 2005. Byenes transformasjon. I Jonny Aspen (red.) 2005. *By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*. Oslo, Scandinavian Academic Press/Spartacus Forlag A/S, s. 27–53.
- Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt. Mieterstadt Berlin [Online] URL: <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/wohnen/mieterfibel/> [Nedlastet: 29.07.15].
- Sennett, Richard 1977. *The Fall of Public Man*. London, Faber and Faber.
- Fra aviser og blogg**
- Der Tagesspiegel*, Doreen Fiedler, «Protest aus der Hütte», 29.05.12. [Online] URL: <http://www.tagesspiegel.de/berlin/kreuzberg-protest-aus-der-huette/6686496.html> [Nedlastet: 29.07.15].
- Junge Welt*, Ben Mendelsohn, «Viel Spaß im Winter», 18.09.13.
- Gentrification Blog*, Andrej Holm, «Berlin: Protestcamp gegen zu hohe Mieten in Kreuzberg», 27.05.12. [Online] URL: <https://gentrificationblog.wordpress.com/2012/05/27/berlin-protestcamp-gegen-zu-hohe-mieten-in-kreuzberg/> [Nedlastet: 29.07.15].
- Neues Deutschland*, Peter Nowak, «Mieter protestieren gegen Verdrängung», 30.05.12. [Online] URL: <http://www.neues-deutschland.de/artikel/228214.mieter-protestieren-gegen-verdraengung.html> [Nedlastet: 29.07.15].
- TAZ*, Sebastian Erb, «Protestcamp am Kotti: Ein schönes Leben», 29.05.12. [Online] URL: <http://www.taz.de/Protestcamp-am-Kotti/!5092817/> [Nedlastet: 29.07.15].
- Zitty Berlin*, Veronica Frenzel, «Kreuzberg: Occupy: Kottbusser Tor», 27.06.12. [Online] URL: <http://www.zitty.de/occupy-kottbusser-tor.html> [Nedlastet: 29.07.15].